

گفت‌وگوی «فرهیختگان» با محمدرضا گلرومفرد، کارگردان مستند «پلی به ناکجا»

شفافیت و مطالبه اجتماعی راه حل اصلاح بودجه

را جدا از سیاست نشان دهید یا خیر؟ گفت: «طبیعتا هدف اصلی این مستند اصلاح ساختاری بودجه بوده و یک هدف کاملا اقتصادی است و اتفاقا تیم پژوهش مستند و تیم نویسندگان و کارگردانی هدفشان این بوده که یک مستند اقتصادی تولید کنند، اما نکته‌ای که باید به آن توجه کرد این است که مساله بودجه یک مساله صرفا اقتصادی نیست و ابعاد اقتصادی، سیاسی دارد و باید مسائل سیاسی را هم در آن دخیل کرد. به همین دلیل که ما ورودهایی به مسائل سیاسی در این مستند داشتیم. مثلا کودتای سال ۳۲ را بررسی کردیم و اینکه وابستگی بودجه به دولت چه فشارهایی را روی عملکرد دولت درخصوص اصلاحات اقتصادی داشته است و همچنین در دهه اخیر خودمان در سال ۹۲ این مساله را بررسی کردیم که سیاست چگونه بر تصمیمات اقتصادی سنگینی کرده است.»

وی در ادامه نمونه‌هایی از تاثیرگذاری سیاست بر اقتصاد را بیان کرد: «سال ۹۲ شاید بهترین فرصت بود که با تحریم‌های نفتی اصلاحات اقتصادی و اصلاح ساختاری بودجه انجام شود، اما خب اتفاقاتی که در مناظرات ریاست جمهوری در سال ۹۲ رخ داد این بود که همه نگاه‌ها به این سمت رفت که حل چالش‌های اقتصادی تنها از مسیر مذاکره با غرب و رفع تحریم‌هاست که می‌تواند انجام شود و همین دیدگاه بود که باعث کنار رفتن اصلاحات در بودجه شد و دوم اینکه مسیر مذاکرات را با شکست روبه‌رو کرد، به‌دلیل اینکه طرف غربی کاملا متوجه آن شده بود که ایرانی‌ها تنها راهکاری که برای بیرون رفتن از چالش‌های اقتصادی خودشان دارند، مذاکره است و طبیعتا طرف مقابل این قدرت خود را به‌راحتی از دست نمی‌دهد. همان طور که برجام و شکست برجام نشان داد آمریکایی‌ها هیچ‌وقت تحریم‌های خودشان را رها نمی‌کنند، این تجربه هم باید مورد استفاده قرار بگیرد. در دهه جدید ما متوجه می‌شویم تنها راه برن رفتن از مشکلات اقتصادی می‌تواند اصلاحات اقتصادی ما از درون باشد که می‌تواند به‌عنوان عامل قدرت در مذاکرات هم استفاده شود. فارغ از مساله مذاکرات ابعاد اقتصادی سیاسی دیگری که اصلاح ساختاری بودجه می‌تواند داشته باشد، مسائلی درخصوص اصلاح صندوق‌های بازنشستگی است.»

وی در ادامه درباره قوانینی که در دولت‌های قبیل گذاشته شده بود، گفت: «ما شاهد این بودیم که در دولت آقای احمدی‌نژاد با در دولت

آقای روحانی یک‌سری قوانین بخشنده‌ای درمورد صندوق‌های بازنشستگی تصویب شد که اینها بار مالی سنگینی را به بودجه تحمیل می‌کرد. مثلاً با وجود اینکه سن امید به زندگی مان بعد از انقلاب ۱۵ سال افزایش پیدا کرده، سن بازنشستگی در برخی موارد ۱۰ سال هم کاهش پیدا کرده است. اینها همه باعث می‌شود که افراد زیادی به جمع بازنشستگان اضافه شوند و بار سنگینی به این صندوق‌ها تحمیل می‌شود. اینها مسائل اقتصادی سیاسی‌ای است که باید در اصلاح ساختاری بودجه در نظر گرفته شود. دولت‌ها باید شفاف درمورد این مساله صحبت کنند و نمایندگان باید مطابق واقعیت‌های اقتصاد کشور مسائل را حل کنند. در این مستند اشاره کردیم که برخی از این موارد مثل اصلاح صندوق‌های بازنشستگی یک راه‌حل اقتصادی سیاسی دارد و باید به ابعاد سیاسی این اصلاحات هم توجه شود.»

کتمان کردن مسائل سیاسی توسط مسئولان

گلرو در پایان درباره چالش‌هایی که در تولید این مستند با آن روبه‌رو شده بود، گفت: «درمورد مستند اقتصادی‌ای که ساختیم با توجه به اینکه موضوع مستند، در حوزه اقتصاد کلان است طبیعتا اختلاف‌نظرهایی در سطح اعضای هیات‌علمی دانشگاه‌ها و اقتصاددانان وجود دارد؛ به‌خاطر همین برای اینکه به بهترین راه‌حل برسیم و بهترین مسیر را پیدا کنیم و در قالب مستند ارائه دهیم، چالش‌های بزرگی داشتیم. یکی دیگر از چالش‌ها این بود که مسئولان به‌خصوص سعی می‌کنند که ابعاد اقتصاد سیاسی این چالش‌ها را کتمان کنند. اینکه ما بتوانیم صحبت‌هایشان را آن‌طور بیاوریم که قابل فهم باشد که ریشه مشکلات اقتصادی چیست از سخنی‌های این مستند بود. ساخت مستند‌های اقتصادی بسیار سخت است و برای اینکه از یکنواختی خارج شود ما پلاتو هم به آن اضافه کردیم.»

فیلمبرداری در لوکیشن‌های متعدد

گلرو در رابطه با اینکه فیلمبرداری در لوکیشن‌های متعدد انجام شده بود و در مورد سختی این کار گفت: «به‌دلیل اینکه احتمال می‌دادیم با توجه به اینکه بخش اعظم محتوای این مستند اقتصادی است و به‌خصوص در مورد اقتصاد کلان و فهمش شاید برای مخاطبی که تازه با این مفاهیم روبه‌رو می‌شود سخت باشد، سعی کردیم که در لوکیشن‌های مناسب و متعدد تصویربرداری را انجام دهیم که به محتوایی که در مستند داریم، کمک کند. حقیقت این است که این کار بسیار دشوار بود به‌خصوص اینکه ما در مجلس قدیم شورای اسلامی این فیلمبرداری را انجام دادیم و هماهنگی‌های بسیار سختی داشت، اما درنهایت با همکاری خوب روابط عمومی مجلس و حوزه ریاست، این مساله امکان‌پذیر شد. همچنین در لوکیشن‌های مختلف دیگر و با وجود همکاری‌های خوبی که داشتند مثل باغ موزه دفاع مقدس و کتابخانه ملی فیلمبرداری را انجام دادیم.»

در تعداد قسمت‌ها خودمان را محدود نکردیم

این کارگردان درباره معیار انتخاب موضوعات در هر فصل گفت: «نکته‌ای که باید بگویم این است که ما از ابتدای پژوهش و تولید خودمان را مقید نکردیم که چند قسمت یا چند فصل باشد. این مستند از چهار فصل کلی تشکیل شده بود. منابع بودجه، مصارف بودجه، بخش شرکت‌های دولتی و بخش ویژه. در بخش منابع بودجه ما به وابستگی بودجه به درآمدهای نفتی اشاره کرده و راه‌حلی را برای رهایی بودجه از نفت بیان کردیم و در بخش دیگری به استقراض در بخش منابع و اصلاح نظام مالیاتی اشاره داشتیم.»

گلرو با اشاره به بخش‌های دیگر مستند ادامه داد: «در بخش واگذاری اموال دولتی هم به چالش‌های این واگذاری‌ها برای جبران کسری بودجه اشاره کرده و در بخش مصارف بودجه ما چندین بخش را یادآور شدیم که اصلاحات در آنها می‌تواند کمک کند به بهبود عملکرد مصارف بودجه که یکی از آنها حقوق و دستمزد است که بخش عمده‌ای از بودجه کشور را تشکیل می‌دهد و راهکارهایی را در این باره در مستند بیان کردیم. در بخش سوم هم اشاره کردیم که باید روش مجلس برای بررسی و نظارت بر عملکرد شرکت‌های دولتی تغییر کند و در بخش آخر به واقعی کردن

بودجه و عملکرد مخرب شورای عالی هماهنگی اقتصادی اشاره کردیم که چگونه می‌تواند نگارش و عملکرد بودجه را تحت تاثیر منفی قرار دهد. همچنین مساله شفافیت بودجه را در بخش آخر بررسی کردیم.»

وی درباره بیان راه‌حل در این مستند گفت: «ما درنهایت سه راهکار اساسی و بنیادی که می‌تواند موضوع بودجه را حل کند، بیان کردیم. البته مهم‌ترین راه‌حلی که تجویز این مستند است، آگاه شدن افکار عمومی و طبقات اجتماعی است. این آگاهی یا خود قدرت را به‌دنبال می‌آورد و تاکنون این موضوع فراموش شده است. هدف اصلی ما این است که مردم با مفاهیم اقتصادی آشنا شوند. جوامع مردم‌سالار باید با این موضوع‌ها آشنا و در این راستا کمک‌کننده باشند.»

واکنش‌های منفی دولت قبل به‌مستند

گلرو در پاسخ به اینکه واکنشی از سوی دولت به مستند شد یا خیر؟ گفت: «مستند تازه پخش شده و از طرفی هم مجلس در این ایام درگیر نگارش بودجه است و هنوز واکنش‌هایی را به‌صورت رسمی دریافت نکردیم. طبیعتا مسئولان به‌خصوص مسئولان سابق سازمان برنامه و بودجه و دولت واکنش‌های منفی را در این زمینه انجام می‌دهند به‌دلیل اینکه بخش عمده‌ای از انتقادهای در عملکرد آنها در دولت آقای روحانی بوده و با وجود اینکه مستند عملکرد بودجه لایحه ۱۴۰۱ را هم بررسی کرده اما روی حساب زمان کمی که از دولت آقای رئیسی گذشته خیلی انتقاد جدی‌ای قابل طرح نسبت به عملکرد دولت جدید نبود. اما طبیعتا واکنش‌ها هم می‌تواند مثبت باشد و هم منفی.»

تاثیر سیاست بر اقتصاد

گلرو در پاسخ به اینکه آیا در این مستند تلاش کردید مسائل اقتصادی

روند تاریخی تلاش‌ها برای اصلاح ساختاری بودجه اشاره کرده بودیم، نیاز بود که از آرشیو استفاده کنیم و فیلم‌هایی از گذشته را به نمایش بگذاریم. دسترسی به آرشیو بسیار سخت است و حقیقت این است که هر مستندسازی حتی کسانی که با صداوسیما کار می‌کنند و حتی مستندهایی که در جهت منافع جمهوری اسلامی است، دسترسی سختی به آرشیو دارند، اما ما ماه‌ها تلاش کردیم و با ارتباط‌های مختلف توانستیم این آرشیو را تهیه کنیم.»

افزایش نجومی دستمزد افراد خاص در دولت

گلرو در پاسخ به اینکه آیا همه آیت‌هایی که تولید کردید پخش شد یا خیر؟ گفت: «بخش‌هایی از این مستند موقع پخش تلویزیونی حذف شد و دلیل‌هایی هم داشت. درمورد حقوق و دستمزد بخش‌هایی را داشتیم که حذف شد و دلیلش هم آن بود که محتوای ما بیشتر ناظر به افزایش‌های غیرقابل قبول در بخش‌های محدودی از بدنه دولت بود که در دولت آقای روحانی انجام شده بود. افزایش‌های پنجاه‌درصدی دستمزد دولتی درحالی بود که سایر دستگاه‌ها چیزی حدود ۲۰ درصد افزایش حقوق داشتند و این ناعادلانی باعث می‌شد که روند اصلاح بودجه با مشکل روبه‌رو شود و به‌نظر رسید که این بخش‌ها هم ممکن است در افکار عمومی سوءتفاهم به‌نظر برسد و حذف شد.»

در مستند راوی هم بودم

علاوه‌بر گلرو نام دیگری هم با عنوان کارگردان در تیزر مستند ذکر شده است که گلرو درباره حضور دو کارگردان در این مستند گفت: «جناب آقای طوسی هم به‌لحاظ محتوایی و هم مسائل هنری تجربه بیشتری از بنده داشتند که لطف کرده و من را همراهی کردند. در هدایت تصویربرداری‌ها و تدوین‌ها بسیار کمک کردند و در محتوا برای عامه‌پسند کردن مستند هم نظر‌های بسیار خوبی داشتند. از جهت دیگر هم به‌دلیل اینکه ایده و پژوهش مستند از طرف من بود، بنده نظارت و راهبری محتوایی را داشتم که مطالب کجا و چگونه بیان شود. به همین دلیل یک همکاری شکل دادیم و هم آقای طوسی هم بنده این مستند را کارگردانی کردیم. ناگفته نماند برای پژوهش این مستند ۴ ماه زمان گذاشتیم.»

وی در ادامه راجع به حضورش به‌عنوان راوی در مستند، گفت: «اولش تصمیم بر این نبود که بنده در این مستند به‌عنوان راوی حضور داشته باشم و قرار بود که گویندگی کار را از اول تا آخر آقای حمید محمدی انجام دهد، اما با توجه به اینکه این مستند بیشتر جنبه‌های اقتصادکلان و اصلاح ساختاری بودجه را هم بررسی کرده بود، نیاز داشت بعضی از قسمت‌ها که توضیح می‌خواست و لازم بود تا ارتباط مستقیم با مخاطب گرفته شود، من هم حضور داشته باشم و برخی مطالب را به‌صورت شفاهی توضیح دهم تا شاید مستند از یکنواختی و محتوای سنگینی که دارد خارج شود و برای مخاطب راحت‌تر باشد.»

زمان پژوهش می‌دانستیم

که با چه کارشناسانی باید صحبت کنیم این کارگردان در پاسخ به اینکه به‌عنوان کارشناس سراغ چه کسانی رفتید، گفت: «ما سعی کردیم بیشتر با افرادی گفت‌وگو بگیریم که ارتباط بیشتری با مساله بودجه داشتند و هم به‌لحاظ کارشناسی صاحب‌نظر بودند. برای مثال سراغ آقای محمدرضا پورابراهیمی، رئیس کمیسیون اقتصادی، جناب آقای عادل آذر که سال‌ها رئیس دیوان محاسبات بودند و سراغ جناب دکتر محمد قاسمی، سرپرست مرکز پژوهش‌های مجلس رفتیم که سال‌هاست گزارش‌هایی را درمورد لایحه بودجه دولت تدوین و راهبری می‌کنند و درنهایت از اقتصاددانان مختلف دیگر مثل جناب دکتر محمدهادی سبحانین، آقای اسماعیل گرگی‌پور، دکتر احسان خاندوزی کمک گرفتیم.»

وی در ادامه در پاسخ به اینکه اول کارشناسان را انتخاب کردید بعد برنامه را تولید کردید یا بالعکس، گفت: «وقتی پژوهش مستند انجام شد ما تقریبا می‌دانستیم با چه کسانی باید صحبت کنیم که بتوانند متناسب با محتوایی که می‌خواهیم باشند و از اول کارشناسان را انتخاب کرده بودیم.»

کیانا تصدیق‌مقدم

خبرنگار

موضوع اقتصاد در ایران و مسائل پیرامونی آن یکی از مهم‌ترین چالش‌های سال‌های اخیر جامعه ایران است. نگاه ویژه مقام‌معمظم‌رهبری به این امر و تاکیداتشان موجب توجه بیشتر تحلیل‌گران و فعالان رسانه برای پرداخت به مسائل اقتصادی کشور شده است. تولید مستندهایی در این حوزه، گام موثری در جهت بررسی زوایای مختلف مساله تولید، کارآفرینی و اقتصاد ایران است. مستند سه قسمتی «پلی به ناکجا» به تهیه‌کنندگی علیرضا کارگزار و کارگردانی محمدرضا گلرومفرد و مهدی طوسی یکی از همین تولیدات رسانه‌ای است که به بررسی چالش‌ها و مسائل اقتصادی ایران می‌پردازد. در این مستند علاوه‌بر اینکه ارائه کوتاهی از وضعیت اقتصادی ایران دارد، در قسمت‌های مختلف، در گفت‌وگو با صاحب‌نظران و کارشناسان اقتصادی راه‌حلی‌هایی برای چالش‌های پیش‌روی مدیران ارائه می‌دهد. برای معرفی این مستند با کارگردان آن محمدرضا گلرومفرد گفت‌وگو کردیم.

غفلت مسئولان در اصلاح بودجه، انگیزه تولید مستند بود

گلرو درباره ایده اولیه مستند گفت: «جمهوری اسلامی در حوزه سیاست‌خارجی مقاوم جلو می‌رود و زمانی که با راهبرد رهبری پیش می‌رود در میدان موفق عمل می‌شود، اما علی‌رغم گذشت بیش از ۴ دهه از انقلاب اسلامی در حوزه اقتصاد با مشکلات جدی روبه‌رو هستیم و رویکرد گفتمانی که مطلوب جمهوری اسلامی بوده در این حوزه اجرا نشده است. همه اینها تبدیل شده به القای یک فضای ناآرامی که بر معیشت مردم هم تاثیرگذار است. به همین دلیل ما در این مستند روی مسائل مختلفی که به این موضوع مربوط است و زیر سایه سیاست مغفول مانده، می‌پردازیم.»

وی در ادامه درباره ایده مستند «پلی به ناکجا» گفت: «ایده اولیه این مستند، زمستان سال ۹۹ در ذهن ما به‌وجود آمد و دلیلش هم این بود که دوسال از فرمان رهبری مبنی بر اصلاح ساختاری بودجه می‌گذشت، اما دولت وقت و همچنین نمایندگان مجلس هیچ‌گونه تلاش و حرکتی در مسیر اصلاح ساختاری بودجه انجام ندادند و بودجه مسیر بحرانی را طی می‌کرد؛ به‌خصوص با توجه به اینکه آمریکا از برجام خارج شده و تحریم‌های نفتی برگردانده شده بود و احتمال این وجود داشت که ما دوباره با بحران‌ها و تورم‌های بالا روبه‌رو شویم و شدیم. با توجه به راهبرد رهبری در آذرماه سال ۹۷ که دستور اصلاح ساختاری بودجه را دادند، نه در سال ۹۸ و نه در سال ۹۹ هیچ تلاشی نشد و ما گفتیم مستندی در این زمینه بسازیم و درنهایت در طول پژوهش به این نتیجه رسیدیم که روند تاریخی را در این زمینه بررسی کنیم. تلاش‌هایی که مرحوم دکتر مصدق برای اصلاح بودجه و رهایی بودجه دولت از درآمد‌های نفتی انجام دادند و کارهایی که تاکنون انجام شده، چه موفق و چه ناموفق را بررسی کردیم.»

وی در ادامه درباره میزان استقبال از این ایده گفت: «ما این ایده را در خانه فیلم تسنیم مطرح کردیم و مورد استقبال قرار گرفت و تولید شد. در حین و در انتهای تولید، ارتباطی با گروه مستند شبکه افق گرفتیم و آنها هم استقبال کردند تا این مستند به پخش تلویزیونی برسد و من از همگی آنها تشکر می‌کنم.»

جلوگیری از اسراف بودجه با افکار عمومی

این کارگردان در رابطه با دلیل انتخاب اسم «پلی به ناکجا» برای این مستند گفت: «حقیقت این است که تیم محتوایی و نویسندگان این مستند نام اولی را که برای مستند انتخاب کرده بودند بشکه‌های خوک بود، اما به‌دلیل اینکه امکان داشت سوءتفاهم‌هایی ایجاد شود آن را تغییر دادند. هر دو نام مربوط به ماجرای است که ابتدای قسمت یک و انتهای قسمت سوم راجع به آن در مستند بحث شده است و در مورد فساد و ناآرامی در نگارش بودجه آمریکا است و البته تجربه موفقی که افکار عمومی و رسانه‌های آمریکایی در مقابله با این فساد داشتند.»

وی در ادامه درباره عملکرد رسانه‌های آمریکا گفت: «همان‌طور که در طول مستند هم گفته شد حدوداً از دهه ۷۰ میلادی و به‌خصوص با حمایت ریگان سازمانی تشکیل شد تحت عنوان سازمان شهروندان علیه اسراف دولتی که اینها گروهی از مالیات‌دهندگان بودند که برای مقابله با اسراف منابع و بودجه عمومی، این سازمان را راه انداخته بودند تا جلوی اسراف میلیاردها دلار بودجه را بگیرند. هر ماه هم جایزه‌ای را به یکی از مسئولان دولتی که باعث اسراف یا فساد در بودجه می‌شوند تحت عنوان جایزه بچه‌خوک‌ماه، اهدا می‌کردند که بیشتر جنبه توهین‌آمیز داشت. مسئولان آمریکایی از اینکه این جایزه را دریافت کنند، ناراحت و نگران می‌شدند. ما این را در مستند آوردیم و یک تجربه موفق از یک کشور دیگر بود که افکار عمومی توانست با نظارت و با شفافیت از اسراف و فساد و ناآرامی در نگارش و عملکرد بودجه جلوگیری کند. به‌نظر من، در کشور خودمان افکار عمومی و مردم را در نگارش و نظارت بر بودجه دخیل کرده و با این کار از فساد و اسراف در بودجه جلوگیری کنیم.»

دسترسی دشوار به آرشیو

گلرو در پاسخ به اینکه تصاویر قدیمی که در مستند به کار رفته را از کجا آوردند و مشکلات دسترسی به آرشیو، گفت: «فیلم‌ها از آرشیو صداوسیما و از طریق شبکه افق به‌دستمان رسید. با توجه به اینکه ما در مستند به